

УДК 811.133.1'42

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-214.2-6>

ЕВФЕМІЗМИ І ДИСФЕМІЗМИ В ПРОСТОРІ МОВНОЇ ГРИ ОПОВІДАнь БЕРНАРА ВЕРБЕРА

EUPHEMISMS AND DYSPHEMISMS IN THE LINGUISTIC PLAY OF BERNARD WERBER'S SHORT STORIES

Лисенко Н. Є.,

*orcid.org/0000-0002-2216-4749**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри італійської і французької філології та перекладу
Київського національного лінгвістичного університету*

Статтю присвячено вивченню специфіки функціонування евфемістичних і дисфемістичних номінацій як засобів реалізації ігрової стратегії автора в оповідному просторі малої прози сучасного французького письменника Бернара Вербера. Дослідження проведено на матеріалі збірки оповідань «L'Arbre des possibles et autres histoires», кожне з яких постає гіпотетичним сценарієм розвитку подій, що розгортаються в альтернативних часово-просторових вимірах. Під мовною грою розуміється свідоме відхилення від мовних норм, ігрове використання мовних засобів задля створення певного прагматичного ефекту. У ролі евфемістичних або дисфемістичних субститутів у творах Бернара Вербера виступають мовні одиниці із різних типів дискурсу – медійного, адміністративного, юридичного, наукового, зокрема медичного, біологічного, психологічного, філософського, а також лексеми й вирази різних мовних реєстрів, що взаємодіють в одному контексті. Така стилістична гетерогенність, а також контамінація узуальних медійних евфемізмів із субститутами, утвореними на основі інших стилістичних фігур, спричиняє не лише гумористичний, іронічний, сатиричний ефекти, а й ефект абсурду та, подекуди, когнітивного дисонансу в читача. Поєднання евфемізмів і дисфемізмів у межах одного контексту зумовлює ефект семантико-стилістичного миготіння – своєрідного перемикання між маскуванню і підсвічуванню негативних рис об'єкта в режимі «вуаль-прожектор» (згідно з метафорами Д. Жаме), що викликає в читача когнітивну напругу, активізуючи його інтерпретативну діяльність. У такий спосіб автор не лише моделює можливі світи, а й залучає читача до активної гри в розкодування смислів, що з одного боку, є проявом постмодерністського письма, а з другого, – особливістю індивідуального стилю письменника.

Ключові слова: евфемізм, дисфемізм, мовна гра, можливий світ, прагматичний ефект, семантико-стилістичне миготіння, когнітивна напруга.

This article explores the peculiarities of how euphemistic and dysphemistic expressions function as tools in the author's strategy of linguistic play within the narrative space of contemporary French writer Bernard Werber's short prose. The research is based on the collection "L'Arbre des possibles et autres histoires", where each story unfolds as a speculative scenario set in an alternative spatiotemporal dimension. Linguistic play is understood as a deliberate deviation from linguistic norms, a playful manipulation of linguistic resources to achieve a particular pragmatic resonance. In Bernard Werber's works, euphemistic and dysphemistic substitutes manifest as linguistic entities drawn from diverse discursive domains – media, administrative, juridical, and scientific domains, particularly medical, biological, psychological, and philosophical, as well as lexemes and expressions from diverse linguistic registers interacting within a single context. Such stylistic heterogeneity, coupled with the contamination of usual media euphemisms with substitutes forged through alternative stylistic figures, generates not merely humorous, ironic, and satirical effects, but also cultivates an atmosphere of absurdity and, occasionally, cognitive dissonance within the reader's consciousness. The synthesis of euphemisms and dysphemisms within unified contextual boundaries precipitates an effect of semantic and stylistic flickering – a peculiar oscillation between the veiling and illumination of an object's negative attributes in a 'veil-spotlight' mode (in line with D. Jamet's metaphors). This phenomenon induces cognitive tension in the reader, thereby activating their interpretative engagement. Through this mechanism, the author not only constructs possible worlds but also engages the reader in an active game of

meaning decipherment – a manifestation that simultaneously embodies postmodernist literary practice and reflects the distinctive features of the writer's individual stylistic signature.

Key words: euphemism, dysphemism, linguistic play, possible world, pragmatic resonance, semantic and stylistic flickering, cognitive tension.

Постановка проблеми. У художньому дискурсі кінця XX – початку XXI століть мовна гра функціонує не лише як стилістичний чи риторичний прийом, а як фундаментальний принцип організації текстової реальності, зокрема в межах постмодерністського письма. Переосмислення і руйнація традиційних наративних структур, зсуви фокусу / часу / тону, багатоплановість значень, множинність інтерпретацій, а також співтворчість автора із читачем (У. Еко) стають можливими завдяки використанню мовної гри як способу світосприйняття і мислення загалом. Постмодернізм, що активно заперечує ієрархії та метанаративи (Ж.-Ф. Ліотар), надає мовній грі нового статусу – вона перетворюється на інструмент деконструкції смислів (Ж. Дерріда, Д. Фоккема), засіб формування альтернативних реальностей.

У цьому контексті особливої ваги набуває теорія можливих світів, запропонована у філософії (Я. Гінтікка, Р. Карнап, С. Кріпке, Д. Льюїс та ін.), а згодом адаптована до потреб інтерпретації літературного твору (Л. Долежел, Т. Павел, М.-Л. Раян, Е. Семіно та ін.). Можливі світи розуміються як імовірні стани справ або потенційні напрямки розвитку подій (за Я. Гінтіккою), сконструйовані у тексті за допомогою мовних засобів. За таких умов мовна гра виконує функцію генератора цих світів, відкриваючи простір для постмодерністського моделювання реальності.

Попри спільні риси, характерні для постмодерністського напрямку, кожен із його представників має свій індивідуальний стиль, власне бачення світу, створює унікальні універсуми і грає свою особливу гру із читачем. З огляду на це, особливий інтерес становить доробок сучасного французького письменника Бернара Вербера. Його тексти не лише розважають, а й ставлять екзистенційні питання і пропонують альтернативні погляди на проблеми буття. Для цього він створює контрфактичні сценарії, залучаючи читача до гри за допомогою як різноманітних композиційно-стилістичних прийомів, так і мовних засобів усіх рівнів [1], з поміж яких – евфемізми і дисфемізми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Евфемія і дисфемія є багатовимірними явищами, що отримали різнобічне висвітлення у працях як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів. Переважна більшість робіт присвячена феномену евфемістичної номінації, тоді як дисфемія традиційно розглядається у взаємозв'язку із ним як його функціональна протилежність. Публікації українських дослідників останніх років характеризують насамперед комунікативно-прагматичні та соціофункційні параметри евфемізмів і дисфемізмів (О. Садовець, О. Стасюк, Ю. Яворська). Їх також розглядають як мовленнєві акти (В. Балаж) або як способи подолання комунікативних конфліктів (О. Яскевич, М. Кравців). У лінгвокогнітивному аспекті увага приділяється когнітивним механізмам і міжконцептуальним зв'язкам, які лежать в основі цих явищ (Л. Мосієвич, Л. Небелюк) і дозволяють розглядати їх як окремий випадок когнітивної деривації (Є. Корнелаєва). У студіях, присвячених дисфемії як самостійному феномену, важливим аспектом постає окреслення її шаржової сутності. Глузування та мовна гра при цьому визнаються одними з основних тактик дисфемізації (В. Вострецова, І. Решетарова).

У французькій лінгвістиці дослідження останніх років, проведені в цьому руслі, присвячені здебільшого лінгвопрагматичному аспекту евфемії і дисфемії як комунікативних стратегій (Д. Жаме). Евфемістичні і дисфемістичні субститути розглядаються у контексті теорії мовленнєвих актів (М. Жобер). У лінгвосеміотичному ракурсі акцент робиться на «розмитті означника» в процесі евфемізації та, у разі художньої комунікації, можливості переосмислення текстової реальності як референційного універсуму (Д. Жаме).

У студіях автора цієї статті 2024, 2025 рр. евфемістичні і дисфемістичні номінації розглянуто в контексті теорії можливих світів, що уможливило окреслити їхній світоствірний потенціал у французькій постмодерністській прозі, зокрема в оповіданнях Бернара Вербера.

Дослідники феномену мовної гри в постмодерністському художньому творі (О. Бабелюк, О. Клос, О. Коляса, Н. Кондратенко та ін.), одностайні у думці, що вона виявляється на всіх рівнях мови і тексту й конструюється сукупністю мовностилістичних засобів та композиційно-стилістичних прийомів.

Мета дослідження. Метою поданої статті є з'ясування специфіки функціонування евфемізмів і дисфемізмів як засобів реалізації ігрової стратегії Бернара Вербера в оповідному просторі його малої прози. Об'єктом наукової розвідки виступають явища евфемії і дисфемії в художньому просторі аналізованих оповідань. Предметом – їхній ігровий потенціал в малій прозі письменника. Матеріалом дослідження слугує збірка оповідань «*L'Arbre des possibles et autres histoires*», кожне з яких репрезентує гіпотетичний сценарій розвитку подій в альтернативних часово-просторових вимірах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слідом за українською дослідницею Т. Космедою, ми розуміємо мовну гру як «умисне, заплановане відхилення від мовних норм заради створення прагматичного ефекту (естетичного, комічного, сатиричного і под.)» [2, с. 86], «усвідомлене порушення стереотипів» [2, с. 83], що здійснюється шляхом «нестандартного, ігрового використання мовних засобів» (за Л. Цонєвою) [цит. за: 2, с. 82].

Такі мовні засоби, як евфемізми і дисфемізми, є багатовимірними одиницями з широким потенціалом. Окрім свого прямого призначення – слугувати вторинними найменуваннями речей і явищ дійсності залежно від комунікативних інтенцій мовця: нейтралізувати або прикрасити неприємне чи, навпаки, акцентувати на негативних рисах об'єкта, – у постмодерністському тексті вони набувають специфічного смислового навантаження. Виступаючи засобами реалізації мовної гри, вони моделюють ймовірні, контрфактичні реальності – текстові можливі світи [3; 4]. Водночас дисфемізми виявляються у ролі когнітивних маркерів індивідуальної картини світу автора й відсилають до його світобачення або персонального досвіду [4].

Доробок сучасного французького письменника Бернара Вербера, що є, за визначенням самого автора, філософською фантастикою («*la philosophie-fiction*») [5], вирізняється гібридністю жанрів і глибокою інтелектуальною іронією. Своїми творами письменник має за мету «розбудити» читача, дати йому змогу побачити речі по-іншому, сформувати власну, позбавлену будь-якого зовнішнього впливу, думку [6]. У передмові до збірки «*L'Arbre des possibles et autres histoires*» автор готує читача до занурення в ігровий простір своїх оповідань, визнаючи, що давно і постійно грає з тими, для кого створює свої історії. Починаючи зі шкільних років, придумування усе більш фантастичних оповідок перетворилося на гру, основним правилом якої є поставити проблемне питання і знайти неочікуваний спосіб його вирішення [7, р. 9]. Висловлюючи бажання розповідати їх читачеві на вухо (*J'aimerais être à vos côtés pour vous les raconter au creux de l'oreille* [7, р. 12]), Бернар Вербер використовує прийом інтимізації [1, с. 73], ніби зменшуючи дистанцію між собою і читачем. Унаслідок цього розмиваються межі між автором написаного тексту і усним оповідачем історії, писемним і усним дискурсом, читачем і слухачем як рецепієнтом оповіданої історії. У такий спосіб створюється ілюзія співприсутності й довірливого спілкування, а отже, простір для спільної гри.

Письменник попереджає читача, що кожна історія збірки – це гіпотеза, доведена до найвищого ступеня, серія припущень на кшталт «А що, якби...» [7, р. 11], яка нагадує відомому дитячу розвивальну гру з уявними ситуаціями «*Et si...*». Такий прийом дає змогу авторові розгортати події за логікою альтернативної реальності. Він виконує функцію моделювання можливих світів і стає одним з основних наративних інструментів у побудові фантастично-філософського простору його оповідань.

Бернар Вербер подає поживу для роздумів у доступній для читача формі, що, на нашу думку, зумовлено його журналістським професійним досвідом [8]. Автор занурює читача в начебто знайомий інформаційний простір, уживаючи медійні узуальні й політкоректні евфемізми: *réduire l'espérance de vie* [7, p. 38], *les pays du tiers-monde*, [7, p. 49], *la décision impopulaire* [7, p. 74], *maintenir les populations dans l'ignorance* [7, p. 98], *se soucier de l'intérêt général, des réductions budgétaires, geler les programmes, troisième et quatrième âges, décréter des taxes impopulaires, les personnes âgées* [7, p. 162] тощо.

Піднімаючи, в алегоричній формі, питання соціального контролю і обмеження доступу до інформації в оповіданні «*Le mystère du chiffre*», автор іронізує:

Comme la pensée parmillienne se répandait lentement, tant elle était difficile à admettre par des esprits en friche, les Dixcalifieurs reçurent le soutien de tous les organismes officiels, de tous ceux qui avaient intérêt à maintenir les populations dans l'ignorance [7, p. 97–98].

Іронічний ефект утворюється за рахунок стилістичної гетерогенності – уживання в одному контексті стилістично маркованих одиниць із різних типів дискурсу, які виступають евфемістичними субститутами: 1) метафори *des esprits en friche*, викривленої переважно у культурно-філософському дискурсі, що імплікує неосвіченість, невігластво; 2) нейтральної словосполучки *organismes officiels*, яка має відбиток як адміністративного, так і медійного дискурсу і маскує реальний характер органів влади, що в поданому контексті постають як репресивно-контрольовальні; 3) виразу *maintenir les populations dans l'ignorance*, уживаного у мові ЗМІ для нейтралізації факту приховування правди, обману. У такий спосіб конструюється ігровий іронічний простір – світ маніпуляції, агресивної політики з боку влади – утримання контролю через неучтво.

Сатиричний ефект, доведений до гротеску, створюється цілою низкою медійних евфемізмів у поєднанні з фразеологізмами, метафорою, літотою, алюзією в оповіданні «*La dernière révolte*», написаному Бернаром Вербером після відвідування будинку престарілих [7, p. 10]:

Depuis quelques années, les militants antivieux se faisaient moins discrets. Le gouvernement avait d'abord soutenu les anciens, du bout des lèvres, puis les avait bien vite livrés à la vindicte populaire. [...] Puis les politiciens s'étaient engouffrés dans la brèche : ils accusaient les médecins de prescrire des médicaments trop facilement, leur reprochant de prolonger la vie à tout prix pour conserver leur clientèle sans se soucier de l'intérêt général. [...] Des réductions budgétaires drastiques avaient succédé aux analyses. [...] Puis l'administration gela les programmes régissant la mise au point de peau, de reins et de foies de remplacement. [...] « La vie a une limite, il faut la respecter. » [7, p. 162]. Peu à peu, l'image de la vieillesse fut associée à tout ce que la société produisait de négatif. La surpopulation, le chômage, les taxes : la faute aux anciens qui « refusent de quitter le manège une fois leur tour de piste terminé » [7, p. 163].

Дискримінаційна політика уряду щодо літніх людей, яких вважають тягарем для суспільства маскується уживанням 1) літоти *se faisaient moins discrets*, що пом'якшує агресію й відкриті нападки, 2) фразеологізму *du bout des lèvres*, який імплікує відсутність реального захисту, 3) книжної лексики, зокрема запозиченої з юридичного дискурсу, *livrés à la vindicte populaire*, що вуалює політичне насильство, 4) медійних евфемізмів, як-от: *se soucier de l'intérêt général, des réductions budgétaires*, а також евфемізму, утвореного на основі метафори – *gela les programmes*, які прикривають скорочення допомоги й соціальну жорстокість. Евфемістичний субститут *conserver leur clientèle* ужитий замість прямого найменування «нажива» й імплікує розуміння лікувального процесу як бізнесу для лікарів. Евфемізмами на позначення смерті виступають алюзивні метафра *une limite* та перифраза *refusent de quitter le manège une fois leur tour de piste terminé*. Остання є натяком на циркових артистів або тварин, які виконали свій номер і мають звільнити арену для інших. У такий спосіб формується сатирично-гротескний простір, що відображає цинізм суспільства у ставленні до старості.

Не випадково у текстах Бернара Вербера зустрічаємо використання наукової термінології у якості евфемістичних заміників, оскільки автор сім років життя присвятив саме науковій журналістиці [8]. У збірці оповідань це, здебільшого, медичні, біологічні, психологічні терміни, ужиті на пом'якшення або нейтралізацію номінацій фізичного, ментального, психічного стану або емоційно-психологічних реакцій осіб, як-от: *sombrer dans la démence* [7, p. 27] – на позначення ментальних розладів або навіть божевілля, *une dégénérescence fulgurante* [7, p. 193] – для найменування сліпоты (унаслідок швидкої дегенерації зорового нерва), *apathique* – для іменування байдужості, пасивності, *réagir de manière épidermique* [7, p. 75] – на позначення занадто емоційної, необдуманної реакції. Спостерігаємо також використання зоологічного терміна *carnivore* [7, p. 23] у якості дисфемізма в контексті опису способу життя людських істот в оповіданні «Apprenons à les aimer». Докладний аналіз контексту вживання цього прикладу наведено в попередній статті [4, с. 99]. Дисфемізація терміна *carnivore* відбиває особисте ставлення письменника до харчових звичок – він став вегетаріанцем, оскільки не хоче споживати «страждання тварин» [9].

Дослідники процесів евфемізації і дисфемізації (К. Серажим, Д. Жаме, М. Жобер) звертають увагу на той факт, що внаслідок цих перейменувань відбувається референційне зрушення і зсув прагматичного фокусу, який спричиняє зняття або зниження інтенсивності негативної оцінки чи, навпаки, її збільшення [10]. Французький лінгвіст Д. Жаме ілюструє ці явища, використовуючи метафори «вуалі» і «прожектора». Евфемізм постає «вуаллю», що м'яко приховує реальну суть явища, затінюючи його негативні характеристики й створюючи ілюзію нейтральності [11; 12]. Дисфемізм, навпаки, діє як «прожектор», спрямований на означуване, щоб різко висвітлити або навіть загострити його негативні риси з метою посилення комічного або дискредитуючого ефекту [13, p. 26]. В оповіданнях Бернара Вербера нерідко спостерігається уживання евфемізмів разом із дисфемізмами, що породжує ефект своєрідного семантико-стилістичного миготіння – динамічного перемикування між режимами «вуалі» та «прожектора» – і створює тонку когнітивну напругу, характерну для верберівського ігрового мультіверсуму.

Так, чергування евфемізмів із дисфемізмами чинить гумористичний ефект в оповіданні «Manipulation» і перетворює його простір на ігровий, навіть абсурдний світ, у якому оповідач-поліцейський намагається приборкати свою ліву руку, що збунтувала проти нього:

Longtemps, j'ai cru que je pouvais tout diriger dans mon corps, jusqu'au jour où j'ai été confronté au «problème». La situation était troublante : ma main gauche venait de faire sécession [7, p. 59]. *Il s'agit d'un problème de politique intérieure organique. Pourtant, les désagréments liés à cet « appendice rebelle » ne faisaient que croître et multiplier* [7, p. 62]. *Était-il possible que cet infâme embranchement de mon être m'ait transporté dans mon sommeil en usant d'une canne comme soutien ? Non ! Mon poignet n'était pas assez solide pour porter mes 85 kilos de viande non coopérante* [7, p. 66].

У ролі «вуалей» абсурдної ситуації виступають евфемістичні номінації: 1) лексеми із широкою семантикою «*problème*», причому наявність лапок підсилює маскувальний ефект, *désagréments*; 2) вираз, уживаний у політичному дискурсі, *un problème de politique intérieure*, який у сполученні з прикметником *organique*, перетворюється на гру слів, оскільки йдеться не про державу, а про орган, частину тіла. «Прожекторами», що відбивають ставлення мовця до об'єкта мовлення, виступають дисфемістичні метафори, ефект від яких підсилено епітетами з негативною конотацією: «*appendice rebelle*», *cet infâme embranchement de mon être*, *viande non coopérante*.

В оповіданні «L'ermite absolu» ігровий вимір виявляється у конфлікті альтернативних світів: прагнення героя до духовної трансценденції та жорстокої тілесної реальності, яка зводить його до біологічного об'єкта:

Papa est mort ? demanda son fils.

– Mais non. Il est toujours vivant. Il a juste **changé... d'aspect**, répondit la mère, troublée [7, p. 120].

C'est quoi, ça ?

– *Mon ancêtre.*

– *Un cerveau ?*

– *Ben oui, il en avait marre de vivre dans un corps.*

– *Il était dingue !*

– *Non, il n'était pas fou. Et maman dit qu'il est encore vivant* [7, p. 128].

L'animal ignorait que ce morceau de viande était en fait Gustave Roublet, le plus ancien et le plus absolu de tous les ermites du monde, alors, tout bonnement, le chien le mangea [7, p. 129].

Евфемізація номінації смерті відбувається шляхом уживання виразу з лексемою широкої семантики у контамінації з апосіопезою *changé... d'aspect*. У діалозі між друзями спостерігаємо ефект миготіння у режимі «прожектор-вуаль»: бажання лікаря Густава Рубле звільнитись від тіла, щоб знайти істину, продовживши існування тільки в формі мозку, дисфемізується стійким розмовним виразом з негативною конотацією *il en avait marre (de vivre dans un corps)*. Далі слідує чергування «дисфемізм – евфемізм» у характеристиці дітьми особи пращура: прикметник-епітет із розмовного реєстру *dingue* протиставлений літоті, що має у своєму складі нейтральну лексему, *il n'était pas fou*. Словосполучка *ce morceau de viande*, яка в цьому контексті стає дисфемізмом, стикається з евфемізмом-гіперболою, що містить лексему релігійно-філософської сфери ужитку, *le plus ancien et le plus absolu de tous les ermites*. Гумористичний ефект, зумовлений контрастним поєднанням евфемізмів і дисфемізмів, межує з ефектом абсурду, викликаючи в читача когнітивний дисонанс, що посилюється фінальною сценою: собака з'їдає мозок, ніби звичайний шматок м'яса.

Висновки. У малій прозі Бернара Вербера евфемізми і дисфемізми виступають інструментами реалізації його ігрової стратегії. Створення гумористичного, іронічного, гротескно-сатиричного, а також ефекту абсурду, що спричиняє когнітивний дисонанс у читача, досягається завдяки стилістичній гетерогенності – взаємодії мовних одиниць із різних типів дискурсу (медійного, адміністративного, юридичного, наукового, а саме: медичного, біологічного, психологічного, філософського) разом із лексемами й виразами різних мовних реєстрів, які функціонують як евфемізми або дисфемізми. Контамінація медійних евфемізмів із субститутами, утвореними на основі інших стилістичних фігур, підсилює цей ефект. Поєднання евфемізмів і дисфемізмів у межах одного контексту зумовлює ефект семантико-стилістичного миготіння – своєрідного переходу між маскуванням і загостренням негативних рис об'єкта у режимі «вуаль-прожектор», що викликає в читача когнітивну напругу й активізує його інтерпретативну діяльність. У такий спосіб автор не лише моделює альтернативні світи, а й пропонує читачеві активну роль співучасника у грі смислів, що з одного боку, є проявом постмодерністського письма, а з другого, – особливістю ідіостилу письменника. Подальші наукові розвідки в цій царині можуть бути спрямовані на вивчення ігрового потенціалу евфемістичних і дисфемістичних номінацій у творчому доробку інших письменників-постмодерністів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лисенко Н. Є. Світотвірний потенціал мовної гри у сучасній французькій постмодерністській прозі малої форми (на матеріалі оповідань Бернара Вербера). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. 2019. Вип. 42, т. 2. С. 72–76. DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.42.2.18>
2. Космеда Т. Риторика українців: порушення норми як мовна гра. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2013. Vol. I. Р. 81–90. DOI <https://doi.org/10.14746/sup.2013.1.10>
3. Лисенко Н. Є. Евфемія як чинник світотворення у французькій постмодерній малій прозі (на матеріалі оповідань Бернара Вербера). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Т. 35 (74), № 5. Ч.1. С. 148–154. DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.1/25>.

4. Лисенко Н. Є. Дисфемістична номінація в художньому мультиверсумі французької постмодерністської малої прози (на матеріалі оповідань Б. Вербера). *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Вип. 40, т. 1. С. 96–101. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.1.15>
5. Bernard Werber. Interview. Entretien pour le site *evene.fr*. 2005. Septembre. *Bernard Werber. Site officiel*. URL: <https://www.bernardwerber.com/interviews/Evene.html>. (date d'accès: 18.07.2025).
6. Bernard Werber. *Le Figaro la nuit*. 2024. 16 juin. URL: <https://video.lefigaro.fr/figarotv/video/le-figaro-la-nuit-bernard-werber/> (date d'accès: 19.07.2025).
7. Werber B. L'Arbre des possibles et autres histoires. Paris : Albin Michel, 2002. 277 с.
8. Biographie version détaillée. *Bernard Werber. Site officiel*. URL: https://www.bernardwerber.com/bio/biographie_plus.php (date d'accès: 20.07.2025).
9. Confidence d'artiste. L'écritothérapie Bernard Werber. *Reflets*. N. 25. 2017. 13 novembre. URL: <https://revue-reflets.org/confidence-dartiste-lecritotherapie-bernard-werber/> (date d'accès: 20.07. 2025).
10. Серажим К. Евфемізація у політичному дискурсі. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1486> (дата звернення: 22.07.2025).
11. Jamet D. Historique et procédés linguistiques de l'euphémisme. *Empreintes de l'euphémisme. Tours et détours* / D. Jamet, M. Jobert. Paris : L'Harmattan, 2010. URL: <https://hal.science/hal-01395558/document> (дата звернення: 23.07.2025).
12. Jamet D., Jobert M. Juste un petit mot sur l'euphémisme. *Empreintes de l'euphémisme. Tours et détours*. / D. Jamet, M. Jobert. Paris: L'Harmattan, 2010. URL: <https://hal.science/hal-01395560/document> (дата звернення: 23.07.2025).
13. Jamet D. Taxonomie des déviations euphémiques et dysphémiques en anglais et en français. *Déviations traductologiques: Quand la traduction explore d'autres contrées* / C. Oster, G. Caliendo, D. Jamet. Lille. 2024. URL: <https://hal.science/hal-04542059> (дата звернення: 24.07.2025).

Дата надходження статті: 28.07.2025

Дата прийняття статті: 27.08.2025

Опубліковано: 16.10.2025